



MUZEJI **za sve**

Dr. sc. Morana Vouk
Željka Miklošević

MUZEJI za sve

Priredile:

Dr. sc. Morana Vouk i Željka Miklošević

Muzejska udruga
Istočne Hrvatske
2013.

Urednice:

Dr. sc. Morana Vouk, Željka Miklošević

Autori:

Dr. sc. Morana Vouk, Željka Miklošević, Leonilda Conti
Denis Detling, Jasmina Jurković Petras, Ivana Nadovski

Lektura:

Ivana Knežević

Izdavač:

Muzejska udruga Istočne Hrvatske

Za izdavača:

Danijel Petković

Projekt Muzeji za sve realiziran u suradnji s
Tiflološkim muzejom u Zagrebu



Naslovnica:

Tiflološki muzej, Zagreb; foto: Davor Štifter

Grafičko oblikovanje i tisak:

Foto art d.o.o.

Oblikovanje i slijepi tisak Brailleove abecede:

REM-B d.o.o.

Naklada:

300 kom

ISBN: 978-953-56012-1-0

SADRŽAJ

Dr. sc. Morana Vouk Od teorije... ..	7
Željka Miklošević Društvena uloga muzeja – - prema inkluziji osoba s invaliditetom i teškoćama u razvoju	11
Dr. sc. Morana Vouk ...do prakse	17
Leonilda Conti Galerija za sve.....	19
Denis Detling Muzej Slavonije za sve.....	27
Jasmina Jurković Petras Od sada pa nadalje.....	33
Ivana Nadovski <i>Muzej za sve u Vukovaru</i>	39
 SAVJETI ZA PRILAGODBU MUZEJSKE INTERPRETACIJE I INTERPERSONALNE KOMUNIKACIJE S OSOBAMA S INVALIDITETOM	
Posjetitelji sa smanjenom pokretljivošću i tjelesnim invaliditetom	42
Posjetitelji s oštećenjem sluha	43
Posjetitelji s oštećenjem vida (slijepi i slabovidni).....	46
Preporučena literatura	50

Dr. sc. Morana Vouk

TIFLOLOŠKI MUZEJ, ZAGREB

OD TEORIJE...

Posjet muzeju može biti naporan i za zdravog čovjeka jer zahtijeva kako tjelesnu tako i mentalnu spremnost, a kamoli za osobe s invaliditetom, kojima posjet muzeju često znači nepremostivu prepreku – od teškoća s parkiranjem i nemogućnosti ulaska u samu zgradu, loše osvijetljenih eksponata, nepristupačnih izložaba koje su smještene na katu, do muzejskog osoblja koje posjetitelju ne zna pružiti adekvatnu pomoć.

Eileen Hooper-Greenhill

Temeljno opredjeljenje Republike Hrvatske za provođenjem aktivne politike ljudskih prava odražava se u ugradnji ključnih međunarodnih dokumenata, ali i suvremenih standarda s tog područja, u nacionalni zakonodavni okvir. Jedan od najznačajnijih dokumenata je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. g. Zadaća je Strategije uskladiti sve politike djelovanja na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na općoj razini, ali i svim stremljenjima kojima je cilj učiniti sva područja života i djelovanja otvorenima i pristupačnima za osobe s invaliditetom.

Svi se mi međusobno razlikujemo i ta nas različitost čini jedinstvenim, neponovljivim i zanimljivim bićima. Neke se razlike uočavaju kao značajnije, druge kao manje značajne, ali neosporno je kako uvažavanje, poštivanje i svijest o individualnim razlikama u suvremenom društvu postaju sve važniji. Društvo u cjelini, ali i svi oni pojedinci koji su neposredno u doticaju s osobama s različitim vrstama invaliditeta nužno bi trebali poznavati njihove karakteristike, kako bi lakše prepoznali njihove potrebe kod uklanjanja nepristupačnosti u svakodnevnom životu, a koje uvelike otežavaju njihovo

aktivno sudjelovanje u društvenoj zajednici. Briga i odnos prema osobama s invaliditetom ogledalo su društva u kojem živimo, a baštinske institucije, koje su neizostavan nositelj kulturnog i društvenog napretka, moraju poticati razvoj pozitivnih vrijednosti zajednice. Visok stupanj senzibilizacije za osobe s invaliditetom u društvu općenito, pa tako i u baštinskim institucijama, nužan je, ne tek na deklarativnoj razini, već i u konkretnim akcijama i projektima.

Socijalna uključenost (inkluzija) pred muzejske stručnjake postavlja brojne zadaće, od poznavanja karakteristika i potreba različitih potencijalnih skupina posjetitelja muzeja do kreiranja i razvijanja muzeografskih pomagala, prikladne komunikacije, kao i fizičke pristupačnosti za najširi krug posjetitelja. Prilagodba, odnosno pristupačnost za osobe s invaliditetom, pojam je koji je u svijetu poznat i uobičajen već više od 20 godina. Radi se o različitim zahvatima, odnosno intervencijama kojima se prilagođava fizički prostor, kao što je pristup građevini, omogućen nesmetan ulaz i kretanje po određenom unutarnjem prostoru, kao i prilagođena komunikacija za osobe s različitim vrstama invaliditeta. Danas se sve više koristi termin *univerzalni dizajn*¹. Baštinske institucije u Republici Hrvatskoj polako prepoznaju važnost univerzalnog dizajna, važnost pristupačnosti, ali i osobe s invaliditetom kao ravnopravne korisnike muzejskih sadržaja.

Kao što je poznato, populacija osoba s invaliditetom predstavlja više od 10% ukupne populacije. Ako tome pridodamo osobe treće i četvrte životne dobi (koje tek uvjetno možemo smatrati osobama s invaliditetom), koje su u razvijenim zemljama svijeta, u koje se svrstava i Hrvatska, u porastu, dobijemo skoro četvrtinu ukupne populacije koja ima određene probleme s pristupačnošću ili s komunikacijom u najširem smislu. To je značajan i nemoguće zanemariv broj u svakom pogledu, kao i u situaciji kada promišljamo o baštinskim institucijama i njihovim posjetiteljima.

U sklopu projekta *Muzeji za sve* Muzejske udruge Istočne Hrvatske, kojim se planirao obilježiti Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Sekcija za muzejsku edukaciju i animaciju Udruge organizirala je u listopadu 2009.

¹ Univerzalni dizajn označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno. Time će se postići pojednostavljenje života svima na način da se izgrađeno okruženje učini pristupačnim, upravljivim i razumljivim.



Jednodnevni seminar Muzeji za sve održan u Muzeju Slavonije u Osijeku u listopadu 2009.; voditeljica: dr. sc. Morana Vouk

g. jednodnevni seminar pod istoimenim nazivom, u suradnji s Tiflološkim muzejom iz Zagreba. Seminar je bio namijenjen stručnim djelatnicima muzeja istočne Hrvatske. Svrha projekta bila je individualni angažman pojedinih ustanova, članica Udruge, u osmišljavanju aktivnosti koje su bile vezane uz osobe s invaliditetom, a konkretnim aktivnostima prethodio je seminar sastavljen od predavanja i radionica na kojem su se stručni djelatnici upoznali sa zakonskim regulativama i educirali u radu s osobama s invaliditetom. Posredno je seminar trebao utjecati na podizanje svijesti među muzejskim strukturama o potrebama prilagođavanja pristupa u muzejima, kao i muzejskog sadržaja osobama s invaliditetom.

Seminarom je obuhvaćeno nekoliko tema, od zakonske regulative u RH koja se odnosi na osobe s invaliditetom, specifičnosti osoba/posjetitelja oštećena vida ili sluha do osoba koje se otežano kreću, odnosno osoba u invalidskim kolicima, dok su na radionicama sudionici upoznati s načini- ma komuniciranja s osobama s invaliditetom.

Literatura:

1. Hooper-Greenhill, Eilean. Museum and Gallery Education // Leicester University Press, London, 1994.
2. Vouk, Morana. Specifičnosti posjetitelja treće životne dobi // Zbornik radova 1. Kongresa muzealaca Hrvatske, Zagreb, 2008.
3. Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN 64/01)
4. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. g. (NN 63/07)

Željka Miklošević

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA
U ZAGREBU

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I
KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

KATEDRA ZA MUZEOLOGIJU

DRUŠTVENA ULOGA MUZEJA prema inkluziji osoba s invaliditetom i teškoćama u razvoju

Prije više od 80 godina John Cotton Dana rekao je kako je primarna zadaća svakog muzeja pridonijeti sreći, mudrosti i ugodnosti svakog od pripadnika zajednice u kojoj djeluje (1999.). Po njemu je javna podrška muzeju u transakcijskom odnosu s društvenom odgovornošću muzeja, koja se vrlo često shvaća kao samo postojanje muzeja, odnosno njegovih funkcija čuvanja, istraživanja i komuniciranja predmeta baštine, kako materijalnih tako i nematerijalnih. Navedeni elementi koji čine gotovo svaku definiciju muzeja gotovo se uvijek shvaćaju najznačajnijim dijelom u nas još uvijek malobrojnih objavljenih poslanja muzeja. No, ono što nedostaje su korisnici, odnosno kome to muzeji služe i, što je možda važnije, kako im služe.

No, nepoznavanje muzejske publike, zanemarivanje jednog njezinog segmenta koji se, povijesno gledajući, ostavlja na marginama, svodi društvenu ulogu muzeja na slučajnost, ili ju zadržava u svojim tradicionalnim, modernističkim okvirima (Bourdieu, 1998.).

Već gotovo pola stoljeća profesionalni muzejski diskurs usredotočen na muzejski predmet (odnosno predmet baštine) dobiva protutežu u brizi za korisnike. Težište se s očuvanja i proučavanja raspoređuje i na interpretaciju, komunikaciju i interaktivnost koja sama po sebi nužno zahtjeva onoga koji interpretira, odnosno korisnika. No, kako se promijenila perspektiva muzeja (barem načelno, ako ne i praktično), tako se mijenja i definicija zajednice i muzejskih korisnika. Za razliku od prijašnjeg shvaćanja unificirane skupine ljudi istih zanimanja, motivacije, obrazovanja, fizičkih i intelektualnih sposobnosti, korisnici se danas definiraju prema svojim mnogostrukim

identitetima, različitim karakteristikama koje postaju na različite načine zastupljene u muzejskim sadržajima i programima.

Unatoč činjenici što mnogi muzeje smatraju isključivo kulturnim institucijama čija je prvenstvena uloga kulturna medijacija i edukacija posjetitelja, upravo su društvene aktivnosti način na koji muzeji mogu pridonijeti osjećaju pripadnosti. Kao institucija koja pripada zajednici, muzej bi se trebao shvaćati ne samo kroz prizmu materijalne (i nematerijalne) baštine nego kao društveni čimbenik koji odražava promjene u društvu i istovremeno (pozitivno) utječe na njega. U svojem proširenom poslanju, s obzirom na suvremene okolnosti svojega djelovanja, muzej tako postaje aktivni promicatelj i provoditelj društvene jednakosti i ravnopravnosti.

Djelovanje u zajednici i za zajednicu te, što je možda najvažnije, sa zajednicom, muzejima omogućuje veći pozitivni utjecaj na živote onih u nepovoljnom ili marginaliziranom položaju, te ulogu katalizatora društvene regeneracije koji doprinosi stvaranju društva jednakosti.

Poput svakog pojedinca koji egzistira u društvenom prostoru, muzej se neprestano poziva na opredjeljenja i provođenje određenih aktivnosti kojima odmjerava svoje vrijednosti i etičnost spram realnosti koja ga okružuje. Budući da pripada zajednici, mora odražavati tu zajednicu pružajući joj zauzvrat sadržaje koji ga čine intelektualno, fizički i ekonomski pristupačnim. Takve vrste preokupacija mogu se zadovoljiti specifičnim uslugama ili prostorima namijenjenim različitim kategorijama posjetitelja u odnosu na specifične društvene izazove.

Invaliditet je samo jedan od takvih izazova koji se nikako ne može nazvati recentnim, niti posebnim, budući da svako od nas u nekom trenutku svojega života može postati osoba s invaliditetom, a u poznijim godinama svi na neki način to i postajemo. Prema Izvješću o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u Hrvatskoj je zaključno s prosincem 2010. g. živjelo 529 103 osobe s invaliditetom, što čini oko 11,9% ukupnog stanovništva RH.

Imati na umu potrebe koje su drukčije od standardnih i svima opće prihvaćenih te zadovoljiti takve potrebe kako bi se pripadnici manjina osjećali ugodnije i pravičnije, proces je društvene inkluzije koji obuhvaća puno širi spektar značenja od onih koji se mogu iščitati iz narednih stranica, odnosno iz aktivnosti Sekcije za muzejsku edukaciju i animaciju Muzejske udruge Istočne Hrvatske. Ipak, svjesno pokrenuta akcija uključivanja osoba s

invaliditetom u muzejske programe i senzibilizacija za pitanja invaliditeta, koja se protekle četiri godine provodila među muzejima Udruge pod nazivom *Muzeji za sve*, učinila je u tom smislu pozitivne pomake i polučila kvalitetne rezultate.

Aktivnosti kojima se pokušava uspostaviti i njegovati odnos s posjetiteljima s određenom vrstom invaliditeta tek su početni koraci prema onome što muzej zaista treba biti i činiti. No, bitna karakteristika za te početne korake evidentni je pokazatelj smanjenja, pa čak i nestajanja, autoritarne uloge muzeja putem neophodne suradnje s civilnim udrugama koje se bave pitanjima invaliditeta i pojedincima osposobljenim za rad s osobama s invaliditetom. Muzej u takvoj suradnji briše granice između muzejske stručnosti po pitanjima materijalne (i nematerijalne) kulture i njezinih značenja, te postaje tek jedan od sudionika, prvenstveno kao resurs za posredovanje značenja koja se ne iscrpljuju isključivo u usko definirano kulturnom smislu, već ulaze u društvenu dimenziju – svakodnevnog funkcioniranja osoba s problemima vida, sluha, kretanja, pamćenja, razumijevanja... Ono što je možda najvažnije napomenuti jest dokidanje binarnog odnosa između muzeja i posjetitelja i uspostavljanja dijeljenog autoriteta koji je doveo muzeje – sudionike akcije *Muzeji za sve* – korak bliže *novoj* etičnosti, koja je po riječima Janet Marstine (2011:11) *...sredstvo kojim se potiče demokratski pluralizam u muzeju; etička muzejska institucija danas svjesno odabire rizik prihvaćanja društveno inkluzivnog diskursa*. Osnaživanje kao proces ili mjera do koje nepriviligirane skupine korisnika definiraju svoje vlastite potrebe ili određuju odnos prema tim potrebama u središtu je novog razvoja muzejske zajednice. Taj je proces kompleksna mješavina društvenih pregovora, edukacije i, u konačnici, prijenosa moći i kontrole s onoga koji pruža usluge na samu zajednicu (Barr, 1995.).

Kako se stavovi stežu kroz interakciju s društvenom okolinom, a običaji i kulturne norme igraju važnu ulogu u oblikovanju naših stavova, javni je komunikacijski prostor nužno potrebno senzibilizirati za pitanja invaliditeta koji je oduvijek činio razlike između onih koji su na neki način njime obilježeni od uobičajenih iskustva u kulturnom i društvenom svijetu.

Istraživanjima o stavu građana Hrvatske prema osobama s invaliditetom (Hižman, Leutar i Kancijan, 2008.) pokazuje da 34% ispitanika u Hrvatskoj smatra kako osobe s intelektualnim teškoćama trebaju biti izdvojene iz zajednice, 80% ispitanika gleda sa sažaljenjem na djecu s teškoćama u razvoju; 71% ispitanika smatra kako je potrebno uključiti osobe s invalidi-

tetom u društvo, dok 61% ispitanika smatra kako je potrebno utrošiti više novaca na uklanjanje fizičkih prepreka kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo neometano kretanje i svakodnevni život. Kod potrebe za integracijom pokazalo se statistički značajnim obrazovanje ispitanika.

Slično istraživanje (Leutar i Štambuk, 2006.) kod učenika osnovne škole pokazuje da u usporedbi sa studentima, osmoškolci puno više pripisuju devijantne karakteristike osobama s tjelesnim invaliditetom, tragičnije ih sagledavaju, više zagovaraju segregaciju i generalno imaju negativnije stavove o njima. S obzirom na to, edukacijska djelatnost muzeja koja omogućuje izravno iskustvo s problemima osoba s invaliditetom, kao i informiranje putem diskusija, javnih programa i publikacija, najbolji je način mijenjanja stavova prvenstveno ljudi mlađe dobi. Veće iskustvo i znanje povezani su s pozitivnijim stavovima i boljim prihvaćanjem osoba s invaliditetom.

Kao važni nositelji kulturnog i društvenog progresa muzeji imaju obvezu poticanja i odražavanja pozitivnih vrijednosti zajednice u kojoj djeluju, posebice brigom i izgradnjom odnosa s osobama s invaliditetom. Po svojoj društvenoj ulozi oni su dužni pokazati visok stupanj senzibilizacije za pitanja invaliditeta, te tu senzibilizaciju svojom edukativnom ulogom poticati u svim društvenim smjerovima.

Potporu korisnicima koji na drukčiji način doživljavaju materijalnu kulturu muzeja zbog svojih fizičkih, osjetilnih i intelektualnih oštećenja potrebno je iskazivati na razini cjelokupne muzejske institucije. Stoga će organizatori i provoditelji programa koji prvo razmišljaju o tome na koji se način ponašaju ljudi u ambijentu više pridonijeti stvaranju adaptiranog intelektualnog i fizičkog prostora muzeja nego oni koji razmišljaju o ograničenjima svojih korisnika. Onaj muzejski djelatnik koji ulaže napore kako bi osigurao jednake mogućnosti bit će uspješniji u stvaranju inkluzivnog kulturnog ambijenta u kojemu su osobe s invaliditetom dobrodošle i u kojemu su cijenjene zbog doprinosa koji daju kao pojedinci. Prisutnost nekog invaliditeta ne smije se smatrati štetom ili gubitkom nego cijeniti kao dio širokog raspona različitosti koji postoji kod ljudi.

Literatura

1. Barr, Alan. Empowering Communities – beyond fashionable rhetoric? Some reflections on the Scottish experience // *Community Development Journal*, 30, 2, 1995., str. 122-123.
2. Bourdieu, Pierre. *Distinction : a social critique of the judgment of taste* // Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1998.
3. Dana, John Cotton. *The new museum : selected writings by John Cotton Dana* // urednik A. Peniston, Newark, N. J. : Washington, D.C. : The Newark Museum Association ; The American Association of Museums, 1999.
4. Leutar, Zdravka; Štambuk, Ana. Stavovi mladih prema osobama s tjelesnim invaliditetom // *Revija za sociologiju*, 37, 1-2, 2006., str. 91- 102.
5. Marstine, Janet. The contingent nature of the new museum ethics // *Routledge Companion to Museum Ethics*, London : New York : Routledge, 2011., str. 3-25.
6. Najman Hižman, Elizabeta; Leutar, Zdravka; Kancijan, Silvija. Stavovi građana prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u usporedbi s Europskom Unijom // *Socijalna ekologija*, Zagreb, 17, 1, 2008., str. 71-93.

Dr. sc. Morana Vouk

TIFLOLOŠKI MUZEJ, ZAGREB

...DO PRAKSE

Svi pojedinačni projekti koji su ostvareni nakon održanog seminara, a unutar akcije *Muzeji za sve*, pokazuju da su takve edukacije nužne kako za muzejske djelatnike, koji izravno rade s posjetiteljima, tako i za upravljačke strukture. Naravno da tek jedna edukacija nije dostatna već služi kao poticaj za nove projekte. Edukacije u vidu seminara i radionica koje bi se održavale periodično zasigurno bi urodile još većim brojem i kvalitetom sadržaja prilagođenih svim posjetiteljima, a posredno bi rezultirale većom senzibilizacijom za posjetitelje s invaliditetom. Time bi oni postali ravnopravni posjetitelji muzeja, a muzeji mjesto susreta različitosti s mogućnošću njihovog ravnopravnog sudjelovanja u kreativnom izražavanju. Ovakvi, inkluzivni muzeji podigli bi svoju kvalitetu, odnosno kvalitetu usluge i proizvoda koje nude. Uključivanje i ovog dijela posjetitelja nije samo trenutna moda, već je i zakonska obaveza. I nikako se ne bi smjelo zanemariti važnost financiranja takvih akcija i projekata, ne samo iz vlastitih sredstava pojedinog muzeja, već i na razini gradskih, županijskih i državnih struktura.

U nastavku su prikazani programi iz četiri muzeja – Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku, Muzeja Slavonije Osijek, Gradskog muzeja Virovitica i Gradskog muzeja Vukovar. Po sadržaju i po obimu radionica svi se međusobno razlikuju, no, ono važnije što se obavezno mora naglasiti, početak je suradnje sa školama, udrugama i pojedincima s nekim od oblika invaliditeta i stvaranje *navike* zajedničkog druženja i rada kako kod muzealaca, tako i kod osoba s invaliditetom.

Leonilda Conti

GALERIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI, OSIJEK

GALERIJA ZA SVE!

Posljednjih se godina sve više ističe potreba otvaranja javnih institucija prema širem spektru publike te njihovo uključivanje u rad s osobama s invaliditetom. No, isto je tako važno osvijestiti činjenicu da kao muzejski djelatnici nismo dovoljno osposobljeni za rad s njima.

Edukacija kroz predavanja, seminare i moj osobni kontakt s osobama s invaliditetom omogućila je da u Galeriji razvijemo niz programa koji su uključivali rad s osobama s invaliditetom.

Kao voditeljica edukativne djelatnosti tražila sam poseban pristup u kreiranju programa, uglavnom prilagodljivima dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, ali i slijepim, gluhim i osobama s psihičkim poteškoćama. Kako sam željela da svi posjetitelji budu ravnopravni, izabrala sam svima prezentirati umjetničko djelo taktilnim pristupom, poticati osjećaje preko fizičkog kontakta s muzejskim predmetom, stimulirati doživljaj dodirrom, a potom taj doživljaj obogatiti dodatnim informacijama o umjetniku i umjetnosti. Dodir Meštrovićeve skulpture *Majka s djetetom* (uz nazočnost stručnog djelatnika), radi osjeta materijala, čvrstoće, topline/hladnoće i glatke/hrapave strukture, potaknuo je pozitivno iskustvo i pozitivne reakcije slijepih posjetitelja. Omogućili smo im i taktilni doživljaj umjetnina izrađenih potpuno drukčijim tehnikama, doživljaj intenziteta svjetla, zvuka i slike, videa..., kako bi se djeca, slijepi/slabovidni, učenici, osobe s psihičkim poteškoćama mogli uključiti u interpretiranje umjetnine svatko sa svog stajališta. Svi su dobili priliku komentirati, opisivati, izražavati svoj doživljaj...

S takvim pretpostavkama, osmisliti i pripremiti pedagoške aktivnosti znači poticati paralelni kreativni proces uz umjetničko stvaralaštvo prezentirano na izložbi, što pogađa smisao muzeja likovnih umjetnosti budući da je kreativnost temelj nastanka umjetnine.

Na određeni sam način uspjela strukturirati prilagodljivu shemu za popratne aktivnosti u kojoj je sustavno definiran odnos muzej – publika s dugoročnim ciljem omogućavanja susreta posjetitelja i umjetnine. Kroz projekte osmišljene i realizirane na temelju reciprocitetnog odnosa voditelj – posjetitelj, organizirane su zanimljive aktivnosti za slijepe i slabovidne, gluhe, djecu s Downovim sindromom, odrasle osobe s psihičkim poteškoćama, djecu iz Doma Klasje, socijalne radnice koje prate svoje štíćenike, roditelje s djecom, profesore osnovnih i srednjih škola i njihove učenike.

Vjerujem da je najvažnija sama odluka: željeti biti institucija svjesna svoje društvene uloge i odgovorna za nju, a u kojoj prezentacija i interpretacija muzejskih predmeta postaju važan dio procesa očuvanja kulturne baštine.

Prvi koraci

U prosincu 2009. g. prvi smo se put uključili u pripremu programa prilikom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. No bez obzira na dobru namjeru, osobe s invaliditetom nismo imali među našim redovitim posjetiteljima. Sjećam se svojeg prvog posjeta Udruzi gluhih i nagluhih osoba

Izrada maske slijepe osobe





Taktilno iskustvo skulpture Josipa Leovića

u osječkoj Pejačevićевой ulici broj 3. Nitko me nije niti pogledao kada sam ušla, ni odgovorio na moje pozdrave (možda i nisu željeli primijetiti moj dolazak). Bilo mi je nelagodno jer bez poznavanja znakovnog jezika nisam mogla komunicirati s njima. Postala sam svjesna svojih ograničenja i shvatila kako bi i Galerija trebala obratiti dodatnu pozornost prijemu svih posjetitelja. Ujedno sam shvatila da će nam trebati podosta vremena, mnogo energije, strpljenja, profesionalnosti, empatije, ako želimo uspjeti u radu s osobama s invaliditetom.

Od 2009. g. sustavno surađujemo sa sve više njih; među ostalima, sa slijepima i slabovidnima iz udruge *Dodir*, Športskom udrugom slijepih *Svjatlost*, Savezom slijepih i slabovidnih OBŽ. Svi su oni postali naši redoviti posjetitelji i poznajemo ih poimence.

Više smo puta organizirali posjete slijepih i slabovidnih osoba uz pratnju pedagoginje i volontera, ciljano smo odvajali predmete koji su se mogli dotaknuti. Trudili smo se naći one čiji bi materijal, volumen, težinu, format sami mogli definirati. Postavili bismo ih pred sliku dužine četiri metra i rekli im da rašire ruke kako bi shvatili njezine dimenzije. Dodirivali bi skulpture

u bronci i kamenu tijekom Trijenala hrvatskog medaljarstva i male plastike, ili beton i drvo na izložbi o Leoviću, slušali su video radove na Slavanskom bijenalu, hodali po prostorijama, dodirivali instalacije, upoznali postave različitih izložbi. Često smo ostajali ugodno iznenađeni koliko su novih informacija slijepi i slabovidni znali istaknuti u usporedbi s našim načinom doživljavanja. Kao našim korisnicima pripremali smo im radionice u kojima su samostalno mogli tiskati svoje grafičke listove slijepog tiska te izrađivati kompozicije s raznim materijalima na grafičkoj preši. Od suhe tjestenine izrađivali su okvire, dekoracije za Božić i za Uskrs, od pijeska su modelirali *dvorce*, a od gline medalje i malu plastiku. Zajedno smo pripremali gipsane figure koje smo potom obojili i tako otkrivali svijet ruktovorina. Vrhunac je bio izrada maske slijepce osobe. Omogućeno im je da dožive cijeli proces, od odlijevanja toplog gipsa na svoje lice do sušenja i, nakon nekoliko dana, dobivanja negativa i pozitiva svoga lica, što je dalo posebnu vrijednost prepoznavanju svojih karakteristika iz perspektive *druge* osobe.

Posebna je bila suradnja s članovima Športske udruge slijepih *Svjetlost*, kada smo pomogli oko organizacije prve akcije *Prošetajmo zajedno* (što je postala gradska manifestacija 15. listopada, uz Međunarodni dan bijelog štapa). Vodili smo i radionice Brailleovog pisma za učenike osnovnih i srednjih škola. Na službene čestitke Galerije u povodu Uskrsa i Božića 2011., 2012. i 2013. g. dodali smo i tekst na Brailleovom pismu. Vezano uz taktilnu sliku, poticali smo likovne grupe u OŠ F. Krežme i OŠ Svete Ane u zajedničkoj pripremi taktilnog kalendara kao poklonu udruzi *Dodir*.

U sklopu edukativne muzejske akcije povodom Međunarodnog dana muzeja 2011. g. pod nazivom *Kotač* članovi Udruge slijepih i slabovidnih *Svjetlost*, učenici te nekoliko djelatnika Galerije natjecali su se u pikadu, pretvarajući galerijski prostor u mjesto za druženje. Učenici su napravili medalje za natjecatelje, a, između ostaloga, rezultat je bio potvrđivanje dostojanstva i učvršćivanje poštovanja prema drugima.

Organizirali smo i rad s osobama s psihičkim poteškoćama kako u Galeriji, tako i u njihovom domu. Prvo bismo organizirali posjet i upoznavanje izložbenog sadržaja, a potom likovnu radionicu. Predložili smo grafičke tehnike: slijepi tisak, otisak tekstone visokog tiska s plastelinom, te likovne tehnike: akvarel na papiru, tempere na platnu, drvene boje na kartonu, crno-bijele slike tušem, slike s komplementarnim bojama, boje na staklu, oslikavanje majice bojama za tkaninu ili tehnikom s glačalom, priprema vrećica za darove koristeći paus-papir, krep-papir, gumbе, razne kartone,



Likovna radionica za osobe s psihičkim poteškoćama organizirana u njihovom domu



Kreativna radionica izrade okvira s raznim oblicima tjestenine u prostorima udruge Dodir

kolažni papir, bojenje gipsanih figura za dom, gipsanih okvira za svoje ormariće....

Naše prijedloge i aktivnosti uvijek su jako dobro prihvaćali. Također, brzo su se prilagodili našim pravilima, bili su koncentrirani tijekom posjeta izložbama, nisu napuštali radionice, neki njihovi komentari bili su u potpunom skladu s izložbama i umjetninama.

Više sam puta bila na priredbama koje bi oni organizirali, a priređivala sam i radionice u njihovom domu, predlažući reprodukcije umjesto originalnih umjetnina, motivirajući ih da osjete razliku u odnosu na originale viđene u Galeriji. Koristeći reprodukcije umjetnina s aktualne izložbe akvizicija pripremili smo taktilni kalendar na kojemu su korisnici precrtavali obrisnom linijom pojedinu sliku i pretvarali je u reljef, a Brailleovim su pismom ispisali mjesece. Iznenađujuća je bila njihova strpljivost i predanost radu jer su radionice trajale i po dva sata, no ispostavilo se da im je važno znati da su korisni.

Za rad s gluhima u Galeriji i sjedištu Udruge osoba s oštećenim sluhom uvijek nam je potreban prevoditelj na znakovni jezik. Organizirali smo za njih vodstvo kroz različite izložbe, pazeci da voditelj, kustos ili pedagog govori jasno i polako te prilagodi terminologiju korisnicima. Vodstvo je bilo organizirano samo za njih u posebnom terminu, iako smo ih u posljednjih nekoliko godina nastojali uključiti u program *Noć muzeja* kako bismo ih motivirali da nas posjete zajedno s ostalim građanima.

Za djecu s Downovim sindromom do sada smo organizirali samo dvije radionice: grafičku radionicu slijepog tiska i izradu okvira. Obje su bile poticajne za motoriku i dale im prostora za stvaralaštvo. Atmosfera je uvijek bila vesela, razmjenjivali smo informacije i s roditeljima koji su im bili pratnja. Bila sam i na njihovim priredbama, no pojavilo se previše poteškoća budući da su djeca vrlo zauzeta zbog problema sa zdravstvenim stanjem.

Za štíćenike Dječjeg doma *Klasje* tijekom posljednje četiri godine više smo puta organizirali različite radionice. Uz posjet izložbama, što je naša osnovna ponuda, više smo pozornosti posvetili kreativnim radionicama preko kojih smo nastojali podizati samopouzdanje. Naglasak je bio ne samo na kreativnom procesu, nego i na stvaranju predmeta koje su mogli ponijeti kao podsjetnik na iskustvo i konkretan proizvod svojega rada. Izbjegli smo međusobne usporedbe i inače vrlo izražen natjecateljski duh. Pokušali smo svakoga ponaosob motivirati da nađe nešto samo za sebe. Ti-

jekom zimskih praznika organizirali smo trodnevni program *Dugmomania* tijekom kojega su korisnici aplicirali dugmad na različite predmete, izrađivali slike i okvire s gumbima, ukrašavali vrećice i dekorirali majice. Cijeli *dugmi-komplet* donirali smo im za Novu godinu.

S umirovljenicima smo također tijekom nekoliko njihovih posjeta organizirali više radionica i dalje ih nastojimo potaknuti da više posjećuju kulturne ustanove.

Živimo u društvu gdje smo svi različiti i moje višegodišnje radno iskustvo potvrđuje da naše osobnosti, kao i razlike među nama, nisu temeljene na invaliditetu nego na našem stavu prema stvarnosti; različitost je bogatstvo, rad s različitim osobama, među kojima su i one s invaliditetom, bogatstvo je naše ustanove.

Pred nama je još mnogo posla, ali spremni smo nastaviti zajedno učiti.

Denis Detling

MUZEJ SLAVONIJE OSIJEK

MUZEJ SLAVONIJE ZA SVE...

Iako je projekt *Muzeji za sve* službeno započeo u Muzeju Slavonije jednodnevnim seminarom u listopadu 2009. g., što je označilo veću spremnost muzeja na prilagodbe, educiranost stručnih djelatnika i aktivnosti prilagođene osobama s invaliditetom, individualni angažman Muzeja Slavonije u obilježavanju Međunarodnog dana osoba s invaliditetom započeo je 2010. g. Te su godine u vrijeme Adventa pokrenute četiri radionice izrade i ukrašavanje licitara.

Radionice su okupile široki dobní raspon sudionika, od najstarijih do najmlađih sugrađana. Onima najmlađima htjeli smo, osim znanja, prenijeti i odgovornost o očuvanju jedne osječke tradicije, a onim starijima omogućiti oživljavanje te gotovo zaboravljene tradicije darivanja licitara i ukrašavanja božićnih jelki pomoću njih. Krajnji cilj bio je izraditi licitare koji će krasiti božićnu jelku u Muzeju. Radionice su se održavale u jeku uvrštenja licitara iz sjeverne Hrvatske na UNESCO-vu listu zaštićene svjetske nematerijalne baštine, a zadnja radionica dogodila se upravo ususret Međunarodnom danu osoba s invaliditetom. Stoga je ona dogovorena i održana s članovima udruge gluhoslijepih osoba *Dodir* s kojima je i prije ovih radionica uspostavljena suradnja koja je rezultirala vodstvom po muzejskim izložbama. Vodstvo je bilo specifično po tome što su se u istoj grupi našli i slijepe, slabovidne, gluhe i nagluhe osobe.

Radionica licitara ususret Danu osoba s invaliditetom bila je prigoda da se članovi udruge *Dodir* uključe i u ovaj oblik muzejske edukacije. S druge pak strane, kao što su se i licitari nekada darovali, bila je prigoda da se radionica daruje osobama s invaliditetom povodom njihovog dana, zajedno s licitarima koje bi izradili. Sudionici te njihove obitelji na radionici su imali prigodu upoznati se s tradicijom licitara, načinom njihove izrade i *aj-zanjem*, odnosno završnim ukrašavanjem licitara, te se i oprobati u svemu.



Radionica izrade licitara u suradnji s udrugom Dodir

Gluhe i nagluhe osobe imale su pomoć prevoditeljice na znakovni jezik, a slijepi i slabovidne pomoć bližnjih ili voditelja radionica.

Pogreška organizatora bila je u tome što na radionici uz osobe s invaliditetom nisu bili uključili i drugi korisnici muzeja. Pri tome bi se osobe s invaliditetom integrirale u redovne sadržaje muzeja pri čemu bi se ostvario cilj projekta *Muzeji za sve* na integralniji način.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom u razdoblju od 5. do 9. prosinca 2011. g., Muzej Slavonije organizirao je radionice za viši osnovnoškolski ili srednjoškolski uzrast pod nazivom *Muzej i radio za sve*. Radionice su organizirane u sklopu izložbe *Povijest radija u Osijeku*, a istovremeno su bile dio projekta *Muzeji za sve*. Cilj radionica bio je senzibilizirati mlađe naraštaje za probleme gluhoće i naglušnosti, kao jednog od oblika

invaliditeta, a kao polazište uzet je radio kao auditivni medij. U Muzeju su održane četiri istovjetne radionice s osnovnoškolcima i srednjoškolcima, a sastojale su se iz dva dijela. U prvom *iskustvenom* dijelu sudionici su obišli izložbu *Povijest radija u Osijeku*. Za puni doživljaj izložbe sudionici radionice imali su stručno vodstvo, ali i otežavajuću okolnost praćenja stručnog vodstva slušanjem Walkmana (mp3, mp4 playera ili mobitela). Kako bi motivirano pratili izložbe prilikom vodstva, sudionici su bili upozoreni da će u drugom dijelu radionice dobiti upitnik o sadržaju izložbi. Drugi dio radionice bio je posvećen grupnom popunjavanju upitnika u interakciji s drugim sudionicima. Upitnik, koji je dijelom bio i radni list, u manjoj je mjeri sadržavao općenita pitanja o sadržaju izložbe, dok je u većoj mjeri tražio odgovore koje su sudionici mogli davati na osnovu svog prijašnjeg iskustva ili iskustva iz obilaska izložbe – o simptomima naglušnosti, o mogućnostima gluhih i nagluhih da prate radijski program, o načinu oštećivanja sluha slušanjem radija. Upitnik je dao i kreativan zadatak o načinu rješavanja prijenosa radijskog programa gluhimima. Mnoga su rješenja bila doista kreativna, ali prilično teško ostvariva u stvarnom životu. Međutim, u konačnici, to i nije bilo najvažnije jer je sama diskusija potakla mnoge da razmišljaju o praktičnom problemu gluhoće i naglušnosti.

Nakon zajedničke diskusije i pokušaja rješavanja zadatka sudionici su mogli poslušati glazbu kako je samo gluhi mogu slušati – osjetom vibracija koje je proizvodio glasni radijski prijemnik na kojemu se mogla čuti glazba. Za sam kraj upoznali su se i s bantom u svakodnevnoj komunikaciji s osobama s invaliditetom koji su ponijeli sa sobom iz Muzeja. U razmjeni iskustava i uz nove spoznaje sudionici su imali priliku upoznati se s nagluhošću i gluhoćom kao oblicima invaliditeta. Osviješteni su i s činjenicom da svaki deseti građanin Republike Hrvatske ima određenu vrstu i stupanj invaliditeta, među kojima je vjerojatno najveći broj onih koji imaju oštećenja sluha, dok njihov broj treba u velikoj mjeri tražiti i među osobama treće životne dobi. Svakodnevni način života, izloženost buci, regrutira već od najmlađe dobi osobe s oštećenjima sluha, a Međunarodni dan osoba s invaliditetom kao i ove radionice prigoda su da se mlađe generacije osvijeste o problemima gluhoće i naglušnosti, ovog puta uz pomoć radija kao auditivnog medija.

Međunarodni dana osoba s invaliditetom 2012. g. obilježen je u Muzeju Slavonije suradnjom s učenicima Škole primijenjenih umjetnosti i dizajna iz Osijeka, koja je uključivala aktivnosti kojima se nastojalo osvijestiti

učenike o problemima invaliditeta. U tjednu prije, ali i poslije Dana osoba s invaliditetom, učenici Škole, predvođeni nastavnicom Gordanom Kalmar, na glinenim su pločicama izrađivali ornamente tehnikom plastičnog oblikovanja. Ornamenti su se kadrirali s predmeta iz stalnog postava *Prapovijest*. Osnovna zamisao bila je da izrađene keramičke pločice kasnije posluže slijepima i slabovidnima za taktilno doživljavanje ljepote ornamentike prapovijesnih uporabnih predmeta od keramike i metala. Da bi se učenici, sudionici, bolje pripremili za izradu glinenih, kasnije keramičkih pločica, i sami su bili dovedeni u situaciju da pokušaju predmete doživjeti isključivo taktilno. Muzejski pedagog im je u platnenim vrećicama pripremio nekoliko ulomaka prapovijesnih predmeta koje su trebali opisati nakon opipavanja u vrećici, bez gledanja. Na taj su se način i sami sudionici radionica senzibilizirali za probleme s kojima se susreću slijepi, ali i bolje pripremili za plastično oblikovanje koje će kasnije biti u nekoj svrsi.



Izrada reliefnih dekoracija na glinenim pločicama

Jasmina Jurković Petras

GRADSKI MUZEJ VIROVITICA

OD SADA PA NADALJE...

Svojevrсна ekskluzivnost koja je pratila muzeje i stvarala nepopularnu sliku prostora rezerviranog samo za odabrane skupine posjetitelja dugo se zadržala i u virovitičkom muzeju. Tomu ima više razloga unatoč ondašnjoj želji muzealaca za otvorenošću prema lokalnoj zajednici. Svojevrсна mala renesansa u prezentaciji predmeta i općenito rada u Muzeju pokreće se s kontinuiranim edukativnim akcijama od 2005. g. To su pripremljene i osmišljene pedagoške radionice na kojima počinjemo posjetiteljima pružati drugačiju sliku odabranih muzejskih predmeta, ali i običaja, te s vremenom i umjetnika i pristupanju likovnosti. Jasnije poruke te otvorenost prema lokalnoj zajednici i posjetiteljima pokrenula se novim strujanjima 2008. g.

Taktilno iskustvo muzejskih predmeta





Radionica za slijepe i slabovidne osobe s kustoskim vodstvom.

nošenim modernim vizualnim logom i sloganom *Od sada pa nadalje....* Izložbeni projekti raznovrsne tematike, bolja medijska oglašenosť i osuvremenjeni internetski prostor pokreću drugačiju sliku Muzeja, prvenstveno unutar lokalne zajednice.

U takvom ozračju, ali i želji da otvorimo muzejski prostor SVIMA odazivamo se akciji *Muzeji za sve* te se uključujemo 2009. g. u obilježavanje Me-

đunarodnog dana osoba s invaliditetom. Organizacija slijepih i slabovidnih Virovitičko-podravske županije (dalje Organizacija) rado je prihvatila naš prijedlog uključivanja Muzeja te se odazvala na suradnju. Obzirom na neprilagođenost prostora za osobe s invaliditetom, a koji je ujedno i zaštićeni spomenik kulture te neprilagođenost cjelokupnog dvorca Pejačević gdje je Muzej smješten, odlučili smo Muzej izmjestiti iz njegovih fizičkih granica. Malom akcijom kustosice su predstavile po jedan predmet iz svojih zbirki (arheološka, povijesna, etnografska i likovna) te ga izložile u prostorijama članica i članova Organizacije. To su bili manji, lako prijenosni predmeti sa zanimljivim muzejskim pričama, a posebno su odabrani zbog materija u kojima su izrađeni (kamen, keramika, plastika i drvo) kako bi doživljaj bio raznovrsniji i zanimljiviji. Taktilni osjet naših sugovornika upotpunili smo stručnim opisom predmeta i opisa značaja za pripadajuće zbirke. Suradnja se pretvorila u pozitivno iskustvo te izravan razgovor i kontakt za obje strane, pri čemu smo razaznali dio problema koji zaokupljaju i jedne i druge. Dobra volja i želja za suradnjom prevagnuli su nad ekonomskim nemogućnostima prilagodbe, kako prostora tako i većine muzejskih predmeta potrebama slijepih i slabovidnih osoba.

U 2011. g. sudjelovali smo s programom usmjerenim na dvije skupine, a s ciljem međusobnog približavanja i razumijevanja. Prvu skupinu činile su slijepe i slabovidne osobe, a drugu srednjoškolci završnih razreda. Muzej je tom prilikom upriličio malu izložbu Priče iz povijesti Virovitice s ciljem omogućavanja doživljaja arheološke, kulturno-povijesne i etnografske građe te umjetničkih djela na način svojstven slijepim i slabovidnim osobama. Nastojali smo poštovati dio do tada naučenih smjernica za izlaganje: legende smo ispisali poštujući predložena pravila, predmete smo postavili na postamente u visini dohvata ruku odrasle osobe te ih linijski izložili u prostoru radi lakšeg snalaženja. Budući da prostor u kojem se nalazi stalni postav Muzeja nije u mogućnosti zadovoljiti fizičke, ali ni brojne druge kriterije pristupa osobama s invaliditetom, nastojali smo ovom prilikom dati uvid u prošlost grada Virovitice kroz predmete glavnih zbirki našeg muzeja. Izloženi i odabrani predmeti bili su povezani tematskom okosnicom povijesti i života Virovitice: predmeti frizerskog salona iz sredine 20. st. obitelji Vinter, drveni licitarski kalup i *modle* za štampanje tekstila s početka 20. st. kao dijelovi virovitičkih obrta, urna s poklopcem iz kasnog brončanog doba i posuda sa žigosanim ukrasom s kraja 8. i početka 9. st. kao dio bogate arheološke ostavštine ovoga kraja, djelo Virovitičanke Edite Schubert Linija duga 100 metara (1978.) i skulptura mladog umjetnika, također Virovitičanina Igora Rufa Skica za spomenik besmrtnom biću koje razapinje vri-

jeme (2009.). Pozitivne reakcije slijepih i slabovidnih osoba koje su doživjele Viroviticu putem odabranih izložaka ohrabrile su nas i za daljnje akcije. Drugoj skupini, mladim srednjoškolcima nastojali smo približiti svijet slijepih i slabovidnih osoba te ih senzibilizirati za njihove potrebe u muzejima. Nakon razgledavanja izložbe, srednjoškolci su sudjelovali u radionici gdje su metodološkim pristupom imali priliku taktilno osvijestiti doživljaj muzejskih predmeta iz perspektive bliske osobama oštećena vida. Ponuđeni su im raznovrsni muzejski predmeti koje su putem osjeta dodira, mirisa i zvuka istraživali i usmeno opisivali. Na ovaj način stavljeni su nakratko u poziciju osoba oštećenog vida te su djelomično iskusili njihov svijet doživljaja muzeja i muzejskih predmeta. Uz navedeno, pri završetku radionice pokušali smo zajednički prijeći dio fizičkih prepreka i zamki dvorca iz prizemlja na prvi kat. Susret s povišenim pragovima i stepenicama uz isključivu



Program senzibilizacije o invaliditetima za učenike srednje škole



Taktilno čitanje drvenog kalupa za otiske na tekstil

ovisnost o partneru te međusobnom povjerenju upozorio je na probleme s kojima se svakodnevno susreću slijepi i slabovidne osobe pri ulasku u Muzej. Iskustva srednjoškolaca bila su od uzbuđene nevjerice pri snalaženju u prostoru do vlastite empatije za druge i drugačije osobe. Stavljanje mladih osoba u ove pozicije pokazalo se kao dobar iskustveni pristup u njihovom senzibiliziranju i osvješćivanju. Nastavljajući dobru suradnju s Organizacijom slijepih i slabovidnih, u 2012. g. priredili smo interaktivno vodstvo kroz gostujuće arheološke izložbe. Radi se o dvije izložbe Gradskog muzeja Sisak: *Kuhanje i blagovanje u rimskoj Sisciji* i *Siscia u vrijeme kovnice*

novca. Iako se samo manji dio predmeta mogao taktilno doživjeti, naši posjetitelji upoznali su se kroz priču s izložbama i predmetima što je uvelike obogatilo njihove dosadašnje spoznaje. Promišljajući o financijama s jedne strane, ali i realnim potrebama korisnika s druge strane, uz entuzijazam članova Organizacije napravili smo dva primjerka kratkog pregleda povijesti virovitičkog muzeja na brajici. Jedan primjerak je ostao Muzeju za njegove potrebe, a drugi se čuva u knjižnici Organizacije kako bi bio dostupan kao štivo i materijal za vježbanje, učenje i edukaciju. Slijepi osobe rado su se odazvale pisanju na brajici kao i mogućnosti predstavljanja ovog pisma i njegovih pravila. Sve to dodatno je senzibiliziralo dio naših posjetitelja, ali i same djelatnike u Muzeju.

Uključivanje virovitičkog muzeja u akciju *Muzeji za sve* donijelo je određene, na prvi pogled *male* pomake u Muzeju i društvenoj zajednici, ali svejedno nama izuzetno vrijedne. Ovim akcijama (izložbama, vodstvima i radionicama) u prvom redu zacrtao se i utro put svim onim budućim projektima koje planiramo i želimo ostvariti u našoj zajednici, prvenstveno prema osobama s invaliditetom. Jedan od trenutnih ciljeva nam je osvijestiti našu lokalnu zajednicu da Muzej pripada zajednici i da su programi u dobroj namjeri namijeni svima na korištenje, na ovaj ili onaj način. Istaknuli bismo dosadašnje rezultate: djelatnici u Muzeju su se prvenstveno dodatno senzibilizirali za potrebe drugih i *drugачijih* skupina posjetitelja i *priviknuli* na termine ove akcije u godišnjim planovima. Također, osvijestio se pristup pri vodstvima kroz izložbe, kao i prilikom predstavljanja muzejskih predmeta slijepim i slabovidnim osobama te njihovim potrebama. Značaj uključivanja u Akciju odrazio se i na promišljanja unutar naše ustanove. Tako je važnost učenja i osposobljavanja muzejskih djelatnika prepoznata i u vodstvu Muzeja te su tri kustosa (od pet zaposlenih) u 2013. g. sudjelovala na radionicama o publikacijama za osobe s invaliditetom pri Muzejskom dokumentacijskom centru.

Senzibiliziranje lokalne zajednice pokrenuto je i objavama održanih događanja na našim službenim mrežnim stranicama, a sve akcije bile su popraćene i medijski na lokalnoj radio postaji i tjedniku *Virovitički list*. Svim ovim nastojanjima ostvarila se otvorenija komunikacija s različitim udrugama osoba s invaliditetom. Dio korisnika ohrabren je dosadašnjom muzejskom dobrodošlicom te preuzimaju inicijativu dolaska na izložbe i programe. Primjerice, Organizacija slijepih i slabovidnih povodom obilježavanja Dana bijelog štapa posjećuje Muzej pri čemu organiziramo inte-



Tekst akcije Muzeji za sve u Virovitici na Brailleovom pismu

raktivno vodstvo i prezentacije pomagala. Također, posebno dobre suradnike pronašli smo u Centru za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Virovitica. Za njihove korisnike (i odrasle i školarce) priređujemo zasebne radionice i vodstva prilagođena njihovim potrebama kroz cijelu nastavnu godinu.

Zaključno, ističemo kako će virovitički muzej nastaviti dobre suradnje u zajednici te promicati programe namijenjene osobama s invaliditetom i poteškoćama u razvoju. Nadamo se i dalje kvalitetnom zajedničkom radu s muzejima, kolegama i drugim ustanovama te novim programima koji će poboljšati ulogu muzeja u zajednici.

Ivana Nadovski

GRADSKI MUZEJ VUKOVAR

MUZEJI ZA SVE U VUKOVARU

Akcija *Muzeji za sve* u Gradskom muzeju Vukovar od 2009. do 2012. g. provodila se u sklopu Vukovarskih adventskih svečanosti na način da smo uvijek uz sve škole i vrtiće obavezno uključivali i učenike Osnovne škole Josipa Matoša u Vukovaru – to je jedina škola u Vukovarsko-srijemskoj županiji za djecu s teškoćama u razvoju.

Osim sudjelovanja u radionicama povodom adventskih svečanosti, koje se prvenstveno odnose na izradu ukrasa i čestitki te jaslca koje svojom ljepotom i posebnošću krase Gradski muzej Vukovar i njegove velike prostore, s djecom iz OŠ J. Matoš održali smo u svibnju 2011. g. trodnevnu arheološku radionicu gdje su djeca od tekstila i glinamola izrađivala Vučedolsku čizmicu. U organizaciji i odražavanju radionica sudjelovale su djelatnice GMV (Ivana Nadovski, muzejska pedagoginja, Mirela Hutinec, kustosica, i Rosanka Savić Mitrović, kustosica) u suradnji s Danijelom Pavić, defektologinjom OŠ J. Matoš.

*Radionica izrade
Vučedolske čizmice za
djecu OŠ J. Matoš*



SAVJETI ZA PRILAGODBU MUZEJSKE INTERPRETACIJE I INTERPERSONALNE KOMUNIKACIJE S OSOBAMA S INVALIDITETOM

Dr. sc. Morana Vouk

POSJETITELJI SA SMANJENOM POKRETLJIVOŠĆU I TJELESNIM INVALIDITETOM

Pristupačni izložbeni prostor:

- preporučena visina izloženog materijala na visini 70 – 150 cm od poda;
- legende neka budu postavljene pod pravim kutom ili ukošene na visini 75 – 170 cm;
- osigurajte širinu puta od minimalno 150 cm;
- osigurajte mjesta za okret u širini od 150 – 180 cm;
- info pult, interaktivni ekrani i slično neka budu postavljeni maksimalno 80 cm od poda;
- osigurajte mjesta za odmor.

Komunikacija:

- kada razgovarate s osobom u invalidskim kolicima, pokušajte da vam oči budu u istoj razini;
- obraćajte se izravno osobi u invalidskim kolicima, a ne njezinoj pratnji;
- ne pretpostavljajte da osoba u kolicima treba pomoć. Prvo pitajte!
- dajte osobi vremena za kretanje koliko joj je potrebno;
- ukoliko vodite osobu koja je teže pokretna, dopustite joj da ona vodi i krećite se brzinom koja odgovara njoj, a ne vama;
- ukoliko osoba ima i probleme s govorom, dopustite joj da sama završi rečenicu, ne završavajte rečenice umjesto nje!

POSJETITELJI S OŠTEĆENJEM SLUHA

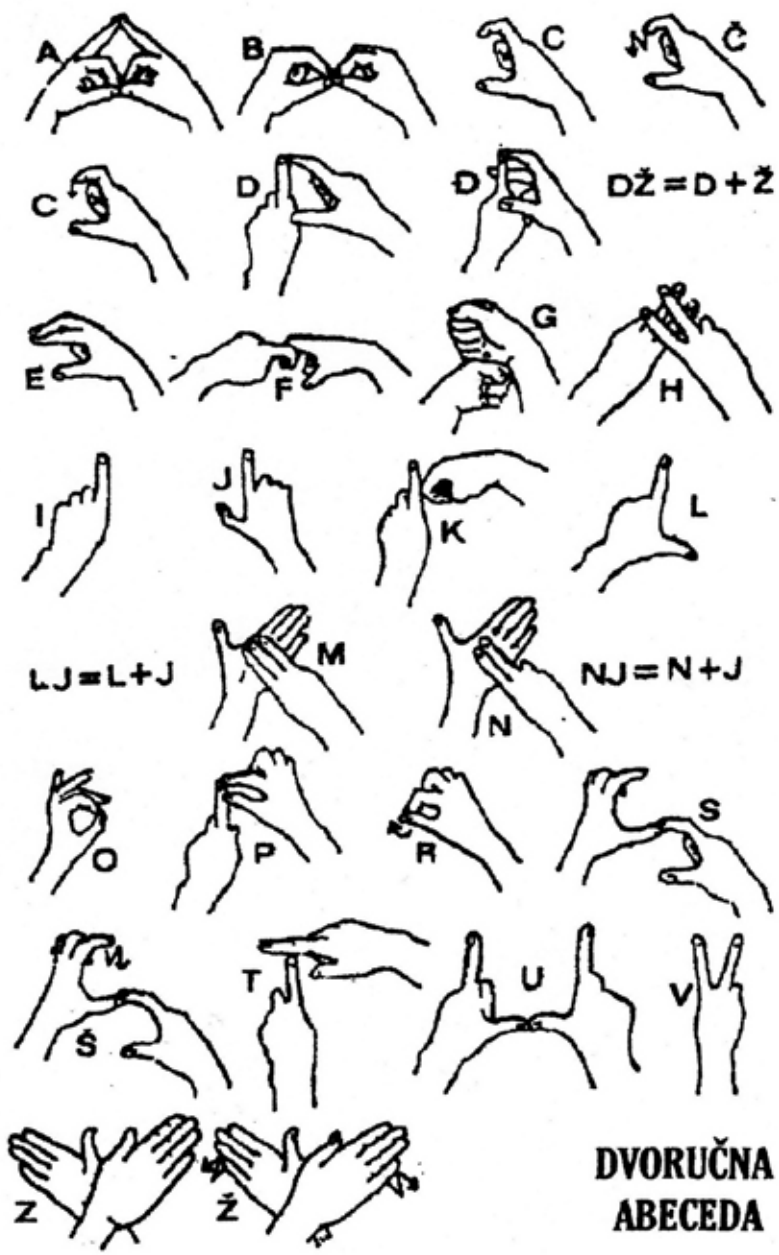
Pristupačni izložbeni prostor:

- preporučena su vodstva na znakovnom jeziku (odnosno neka postoji mogućnost očitavanja s usana);
- ugradnja induktivne petlje ili transmisijskog obruča;
- videomaterijali neka budu opremljeni titlom;
- dobro osvijetljenje u prostoru;
- obavezno postojanje vizualne informacije.

Komunikacija:

- održavajte stalni vizualni kontakt s posjetiteljem;
- ne stojte leđima okrenuti prema svjetlu, ne zakrivajte lice;
- izbjegavajte pozadinsku buku;
- govorite razgovijetno normalnim ritmom;
- ne vičite i ne preneglašavajte – to ne doprinosi razumljivosti;
- koristite gestikulaciju i govor tijela;
- neka samo jedna osoba govori;
- ako je prevoditelj prisutan, obraćajte se izravno gluhoj osobi;
- ako niste razumjeli, ne pravite se da jeste.





**DVORUČNA
ABECEDA**

POSJETITELJI S OŠTEĆENJEM VIDA (SLIJEPI I SLABOVIDNI)

Pristupačni izložbeni prostor

a) Organizacija prostora:

- preporuča se linijsko postavljanje izloženih predmeta ukoliko su dostupni na dodir;
- preporuča se dovoljan razmak između postamenata (oko 1,20 m za bijeli štap);
- predmeti postavljeni na zidu ne smiju stršiti više od 10 cm, osim ako je njegovo dno moguće detektirati štapićom (<68 cm);
- visina izložaka neka bude postavljena u zoni dohvata (90 – 160 cm);
- najprikladnija veličina predmeta dostupnih dodiru do 60 cm;
- smjer kretanja treba biti definiran, osvjetljen, lagan za slijediti;
- treba predvidjeti mjesta za odmor što češće;
- treba paziti na boje podova, zidova, namještaja;
- poželjan kontrast između zidova i podova je minimalno 70%;
- izloženi predmeti neka budu na kontrastnim podlogama;
- potrebno je izbjegavati uzorke;
- dovoljno jako osvjetljenje zbog slabovidnih osoba;
- potrebno je izbjegavati velike varijacije u intenzitetu svjetla;
- potrebno je izbjegavati refleksiju i blještavost.

b) Brailleov tisk:

- Brailleov znak/slovo veličine je približno 0,5 x 1 cm;
- za tiskanje brajice potreban je poseban deblji papir;
- primjerice, format A4 sadrži 1000 Brailleovih znakova;
- ukoliko tiskate legende na brajici, potrebno ih je postaviti pod kutom od 45° koji je najugodniji za čitanje prstima i postaviti ih na visini oko 90 cm;
- koristiti podlogu otpornu na habanje.

Brailleova abeceda

a	b	c	č	ć
d	đ	dž	e	f
g	h	i	j	k
l	lj	m	n	nj
o	p	r	s	š
t	u	v	z	ž

c) Uvećani tisak:

- potrebno je koristiti veličinu između 14 i 18 (22) točaka;
- najprikladniji su fontovi bez serifa, primjerice Arial;
- poželjno je izbjegavati kurziv i velika tiskana slova;
- dizajn neka bude jednostavan i konzistentan;
- poravnanje obavezno mora biti po lijevoj margini;
- koristiti maksimalno 55 znakova u retku, ako nije moguće tekst podijeliti u kolumne;
- minimalni prored između redaka je 1,5 do 2 puta razmak među riječima;
- potrebno je izbjegavati svijetla slova na tamnoj podlozi;
- koristiti neoslikanu i mat podlogu.

d) Audio vodič:

- koristan za one koji ne čitaju Brailleovo pismo;
- može poslužiti kao opis predmeta (ne)dostupnih na dodir ili kao dopuna taktilnim crtežima;
- potrebna je dobra dikcija čitača;
- poželjno je koristiti sprave što jednostavnije za rukovanje i omogućiti slobodne obje ruke.

e) Taktilne slike:

- obavezno reducirane od suvišnih i ne nužnih detalja;
- koristiti različite teksture i linije;
- obavezna evaluacija prije upotrebe.

Komunikacija:

- Važno je uspostaviti prvi kontakt – verbalni. Pri susretu sa slijepom osobom važno je komunicirati izravno, kako bi shvatila da se obraćate upravo njoj.
- Nikako nemojte uhvatiti slijepu osobu za ruku i gurati je ispred sebe! To ne samo da izaziva nelagodu, već je i opasno. Za usporedno hodanje u zatvorenim ili otvorenim prostorima stanite pored slijepo osobe spuštenih ruku. Vašom nadlanicom dodirnite nadlanicu slijepo osobe, time dajete znak da ona uhvati Vašu ruku nešto iznad lakta. Pri tome lakat slijepo osobe treba biti savijen. Slijepa osoba nalazi se pola koraka iza Vas i preko Vaše ruke dobiva potrebne informacije o kretanju, a istovremeno joj omogućava da lakše prati ritam vašeg kretanja.
- Budite uvijek verbalno precizni (gore-dolje, lijevo-desno, sprijeda-straga) i točno definirajte poziciju.
- Ruke slijepo osobe položite na vrh, primjerice skulpture, a ona će je upoznavati dodirom, detalj po detalj prema dnu.
- Neka taktilno razgledavanje uvijek prati i verbalni opis predmeta.

Preporučena literatura:

1. Ustav Republike Hrvatske
2. Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 151/05)
3. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. g. (NN 63/07)
4. Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča (NN 131/98)
5. Zakon o gradnji (NN 175/03 i 100/04)
6. Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN 16/05)
7. Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN 64/01)
8. Accessibility for the Disabled, A Design Manual for a Barrier Free Environment / gl. urednik Orestes Plasencia SOLIDERE / ESCWA, 2003.
9. Museums without Barriers, A new deal for disabled people, Fondation de France and ICOM, 1991.
10. Design for Accessibility, A Cultural Administrator's Handbook / gl. urednik William Patterson. Washington : National Endowment for the Arts, 2003.
11. Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design, <http://www.si.edu/Accessibility/SGAED> (12.11.2013)
12. Disability Directory for Museums and Galleries. London : Resource : The Council for Museums, Archives and Libraries, 2001.
13. Art beyond sight / ed. by Elisabeth Salzhauer Axel and Nina Sobol Levent. Art Education for the Blind and American Foundation for the Blind, 2003.
14. Karp, Adrienne. Reduced vision and speechreading // The Volta review 90, 5(1988), 61-77.
15. Groff, Gerda; Gardner, Laura. What Museum Guides Need to Know: Access for Blind and Visually Impaired Visitors. New York : America Foundation for the Blind, 1989.
16. Vouk, Morana. Osobe oštećena sluha – ravnopravni posjetitelji muzeja? // Informatica Museologica 35, 3-4(2004), str. 38-41.
17. Vouk, Morana. Prilagodba izložbenog postava osobama s invaliditetom // Zbornik radova IV. Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske, Knin, 2007., str. 227-235.
18. Vouk, Morana. Specifičnosti posjetitelja treće životne dobi // Zbornik radova 1. Kongresa muzealaca Hrvatske, Zagreb, 2008., str. 192-198.
19. Vouk, Morana. Neke zakonitosti i načela individualnog pristupa posjetitelju oštećena vida // Informatica museologica 39, 1-4(2008.), str. 116-118.

